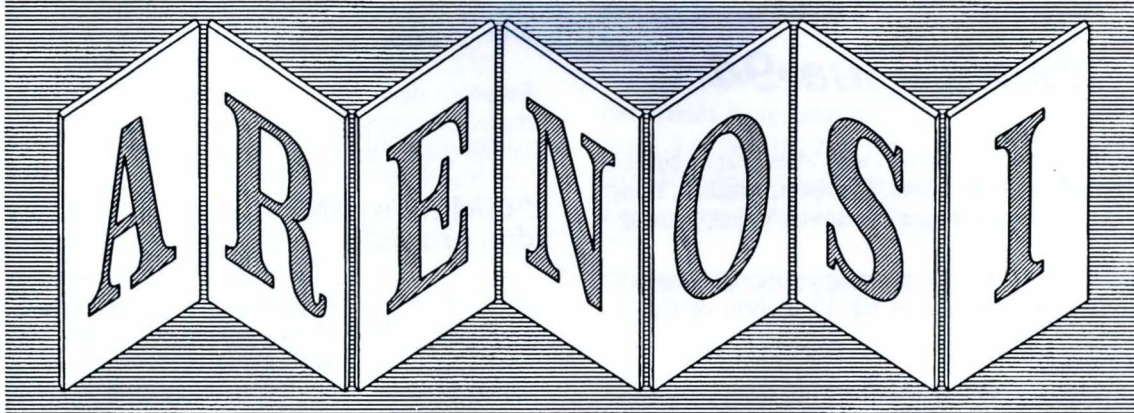

CONSELH GENERAU D'ARAN

Huelheton culturau d'Aran

17 DE JUNH, UN DIA IMPORTANT

Es persones que hèn possible aguest huelheton culturau, m'an demanat, que hèsca ua petita reflexion sus eth pròpleu dia 17 de junh, en tot coïncidir era gessuda en carrèr per dusau viatge, d'Arenòsi, damb aguesta data.

Eth dia 17 de junh a d'èster entàs poblants d'Aran un dia plan important pr'amor que supause er aniversari, -enguan eth tresau-, dera reinstauracion des nòstes istoriques e pròpies institucions de govèrn.

Açò, tanplan, qu'ei motiu d'orgulh e gòl entà toti es que viuem en aguest petit país, pr'amor de supausar eth reconeishement dera nòsta identitat.

Eth Conselh Generau d'Aran vò que sigue era d'enguan ua hèsta de toti e entà toti, integradora e ena quau i age ua grana volentat de participacion enes actes que s'organisen.

Celebrem, donques, coma se merite era nòsta Val d'Aran aguest dia. Hèm qu'es nòsti pòbles e cadun de nosati se sentisque content, orgulhós e satisfèt. Es nòsti pairs-senhèrs e davantpassats seràn erosi... Mainatges, joeni, e non tant joeni, comerçants, trabalhadors, hemnes e òmes d'Aran, açò qu'ei un ahèr de toti! Participem-i!

Emili Medan
Vicesindic prumèr deth
Conselh Generau d'Aran

impresi sense adreça

SOMARI

- *Er aranés viatge entà Madrid.*
Manuela Ané
- *Convocatòria des examens d'aranés 1994*
Verònica Barès
- *Era documentacion istorica deth Conselh Generau d'Aran*
Maria Pau Gómez
- *Eth Conselh Generau d'Aran. Un shinhau d'istòria.*
Pèrre Còts e Casanha
- *Oraris deth Musèu.*
Isabèl Rufaste

Conselh de Redaccion

Isabèl Rufaste
Pèrre Còts e Casanha
Maria Pau Gómez
Manuela Ané
Veronica Barès

Dessenh e Imprimaria

Joan Leja

Difusion:

Pepita Busquet

04-06-94/Num.: 1

ER ARANÉS VIATGE ENTÀ MADRID

Expolingua 94

Expolingua ei ua cita tradicionau enes granes ciutats d'Euròpa: Berlin, Brusèlles, Budapest, Ginèbra, Londres, Lisbòda, Milan, Praga, Varsòvia, Viena, Madrid.

Enguan er aranés i a estat present per prumèr viatge en aguesta exposicion deth 14 ath 17 d'abriu en Expo-Chamartin-Madrid.

Jos eth patrocini deth Ministèri d'Educacion e Sciéncia eth Congrès Mòstra Internacionau d'Expolingua a volut atau fomentar eth coneishement dera lengua pròpria d'Aran en un sens d'igualtat damb es auti idiòmes. Cau assenhalhar qu'er occitan ère representat en Madrid pera varietat aranesa, pr'amor qu'er estand de França non auie absolutament arren sus era lengua occitana.

Ena Fira Expolingua se i trapuem un gran nombre d'estands e pabelhons internacionaus e nacionaus, còrsi d'idiòmes en Espanha e en estrangèr, informatica e mieis audiovisuaus e en estrangèr, informatica e mieis audiovisuaus d'aprenentatge de lengües, tanben i auie estands dedicadi as escambis culturaus e familiars, traduccion e interpretacion e organizacion de viatges d'estiu de lengües.

En Congrès Expolingua professors, especialistes e ponents debatiren sus:

- Didactica der espanhòu entà estrangèr,
- Discapacitat e sistèmes de comunicacion,
- Interpretacion, traduccion, lenguatge.
- Lengua, cultura e comunicacion en Luxemburg.
- Lengua e cultura franceses-francofònes: linhas d'investigacion actua.

Era participacion deth Conselh Generau d'Aran se concretèc enes dus aspèctes d'Expolingua: Fira e Congrès. Ena Fira dispasauè d'un estand jos eth nòm de Conselh Generau d'Aran compartit damb era Generalitat de Catalonha, e eth Govern Balear.

Er stand mostraue ath visitant tota era bibliografia en aranés de que dispasam, autan deth Centre de Normalisacion Lingüistica deth Conselh Generau d'Aran coma materiau elaborat pes mèstres aranesi entà utilizar ena escòla.

Cau assenhalhar er enòrme exit der stand que siguec fòrça visitat per personas encoriosides pera nòsta

situacion politica e lingüistica, en tot recuelhé-se mès d'ua cinquantia de signatures entà demanar les siguessen enviats materiaus bibliografics sus era nòsta lengua. Cau díder qu'eth diari Eth Pafs, ena edicion locau de Madrid destacaue er estand deth Conselh Generau com ua interessant nauetat dera edicion d'enguan d'Expolingua.

Respècte dera nòsta participacion en congrès, jo, madeisha presentè ua ponéncia laguens der apartat Interpretacion e Lenguatge jos eth titol:

“Eth Procès de Normalisacion Lingüistica der Aranés”.

Questions sus convivéncia de tres lengües oficials en Aran, era dificultat der ensenhament enes escòles mejans de comunicacion e mieis economics entà amiar aguesta normalisacion se suscitèren enter es assistents ara ponéncia en tot establí-se un debat plan interessant ara fin dera madeisha.

Er aranés donc, cuelh prestigi.

CONVOCATÒRIA DES EXAMÈNS D'ARANÉS 1994

CERTIFICAT A: 11 JUNH.

CERTIFICAT B: 18 JUNH.

**LÒC: I.E.S. DE VIELHA
ORA: 9,00 ORES.**

Es alumnes matriculats en Cors d'aranés 1994 que volguen obtier un certificat de coneishement d'aranés - occitan dera Val d'Aran-, auràn de passar es pròves convocades pera Junta Permanenta der Aranés.

Era Junta Permanenta der aranés ei ua comission de personas, designada peth Conselh Generau d'Aran, tamb era foncion primordiau d'avalorar es coneishements d'aranés de cada alumne, en tot atier era normatiua ortografica definitiua.

ERA DOCUMENTA- CION ISTORICA DETH CONSELH GENERAU D'ARAN

Un document datat der an 1753 ditz: "Que todo este Valle/ se divide en seis partes a los quales llaman tersones/ Es cada terson cierto numero de lugares, que en algunos Cassos hacen todos una Universidad, y estos/ seis Tersones se forma el Consejo General del Dicho/ Valle, compuesto de dichos Prior, Consejeros, Sindico, y un prohombre de Cada Terson/. (A.G.A. Hons Institucionau. Conselh Generau num. 7. 1700-1770). Era organisation supramunicipau tradicionau der Aran deuec estructurà-se pendent es sègles XII-XIII. Aquesta se basèc enes assablèes representatiues des quaus eth Conselh Generau ei era mès importanta.

Eth hons d'aguesta institucion se conservèc ena sagristia dera glèisa de Sant Miquèu de Vielha laguens der armari des sies claus. Pendent dètz ans a estat depausat en Musèu e actuaument se trape en Archiu Generau d'Aran.

Des documents conservats remercam era sèrie Pruvèlètges qu'ei formada per 36 pergamins datats entre es sègles XIV ath XVIII. Aquesta se trape ordenada segons era numeracion d'un ensenhador deth sègle XVIII intitulat : "Memorial y rubrica de tots los privilegis y demes actes y escripturas que se troban en lo archiu de la Vall de Aran fins lo present any 1708. De toti es pruvèlètges remercam era còpia dera Querimònia (document autreat per Jaime II er an 1313) qu'eth rei Alfons III manec hèr en Saragossa eth dus de mai de 1328.

Era documentacion institucionau en papèr deth Conselh ei en procés de cassificacion e se tròbe ordenada cronologicament en caishes numerades des deth sègle XVI enquiath XIX: Plan importants son era còpia de quauqui pruvèlètges, es tractats de "lies et patzeries" e es processis d'insaculacion.

Er Archiu conservèc dètz libres des actes decisòris des representants des assamblees des universitats dera Val (Conselh de Vila), de cada un des terçon (Conselh de Terçon) e de tot Aran (Conselh Generau).

CONSELH GENERAU

Num. 1. (1632-1659). Libre blanc de la Vall d'Aran de hon se trobaran totes les determinacions y adictes fets per los consellers y prohombres y homens de la Vall...

Num. 2 (1772-1827). Llibre d'acords de l'any 1772. (en procés de restauracion).

Num. 3 (1781-1827). Llibre de Comptes Generals de la Vall donats per los Sindics Generaus als prior y concellers y oidors de comptes.

CONSELH DE TERÇON

Num. 1 (1662-1775) "Llibre del Terço de Lairissa".

Num. 2 (1779-1844). "Llibre del Terço de Layrissa, el qual se compra en lo any 1779: sent Conseller lo present any, lo magnific Francisco Adema y Cau de lloc de Arro".

CONSELH DE VILA

Vila de Vielha (Depaus der Ajuntament).

Num. 1 (1632-1650). Libre deth Conselh dera vila de Vielha.

Num. 2 (1807-1836). Libre dera vila de Vielha.

Num. 3 (1836-1868). Libre dera vila de Vielha.

Vila de Vilac (Depaus der Ajuntament).

Num. 1 (1738-1785). "Libre de la vila de Vilach extret del llibre vell de dita vila de voluntat y consentiment dels señors regidors y demes del Conselh de dita vila de Vilach. En lo any mil set cents (...) conté Diferents Capitols y status acerca del Govern Politichy (...) de dita Universitat rellevaments de censats, aports, violaris y altres coses. Ques trobaram en la taula".

Vila de Vilamòs (Hons Particular, Çò de Joanchiquet).

Num. 1 (1690-1728). Libre deth Conselh de vila de Vilamòs.

Ua trobalha recenta mòs dèc a conèisher un caier intitulat "Memoria del diner he emprat per compte de la Vall yo Sanci Aunos Sindic General de la Vall a on se liegen es despenes e pagaments dera institucion des der an 1712 ath 1722. (A.G.A. Hons Particular. Çò de Joanchiquet num. 2283).

ETH CONSELH GENERAU D'ARAN

Un shinhau d'istòria

Ena Nauta Edat Mieja, es vesins, formauen eth "vesiau" o "vediau", que vèrie a èster eth primitiu grad d'associacion en Aran. Mès enlà, pr'amor der augment dera poblacion, enes amassades o assemblades sonque intervengueren es "vesins" mès importants.

Es prumèras notícies documentades coneishudes que hèn referéncia a divisions administratiues vien de darrèrs deth sègle XII: Pèir II autrege a Portolan dera Mòga era "bailia" de Garòs e es sòns entorns enquia Cap d'Aran.

Enes darrerries deth sègle XII o prumeries deth XIII, auien es reis "bailes" en Aran; prumèr un entà tota era Val e mès tard, a compdar deth reinatge de Jaime I en que se consolide era division fundamentau deth terrador aranés en tres "terçons" (Bossòst, Vielha e Garòs) un per cada, a on semble èster qu'eth de Vielha auec ua certana preeminéncia sus es auti tamb era fin de poder actuar, coma representant reiau en tota era Val. Eth 5 d'agost de 1259 confirme eth rei a Arnaut de Betlan era balhança o donacion que Pèir eth Catolic, auie hèt a Portolan dera Mòga dera bailia de Garòs, e fin finau, Jaime I nomentèc a Raimon de Bossòst baile deth parçan comprenut enter Arròs e Canejan.

Entath sègle XIII er organisme fundamentau dera administracion aranesa ei era "universitas" o collectivitats deth pòble. Era mès ampla ère constituïda, per toti es vesins, e es sues amassades se hègen plan en Cap d'Aran, plan en Santa Maria de Mijaran. Ua auta intermieja, la formauen es "còsols" o magistrats municipaus des viles, e, era mès restrenhuda, o "Còrts", ere nomentada pes consols des poblacions, es compausants dera quau podien èster botjats annaument.

Pr'amor des acòrds de Poissy de 26 d'abri de 1313 que determinèren eth reencossament d'Aran ara Corona d'Aragon e der informe deth Conselhèr de Jaime II, Berenguer d'Argelaguer sus er estat anarquic dera Val, se preneren ua sòrta d'importantes mesures tamb era fin qu'era monarquia podesse exercir era sua autoritat. Era mission deth governador ère en sintèsi, representar eth rei e de deféner es aranesi, mès ei era "universitas" era que tracte dirèctament tamb era monarquia.

Eth nomentament deth prumèr "baile generau d'Aran" requeiguet en shivalièr Guilhèm de Castelnou, deth 18 d'agost de 1313 enquiara sua mòrt. Cada governador generau, juraue observar e sautar toti es privilègis, usi, costums e libertats dera

Val e es Constitucions de Catalunya. Jurament que se hège dauant des Conselhèrs e proòms d'Aran. En finalisar eth sòn comandament o ara fin de cada trièni, auie de balhar compde dera sua gestion, o auer "taula de justícia" tostemp que siguesse requerit pes Conselhèrs dera Val. Es sues atribucions en sintèsi èren: amiar era justícia enter es poblants, perceber es tributs, poder hèr apariaments en matèria de penes, e nomentar es tres bailes, qu'auien de mantier er orde public e era acaça des delinqüents, atau coma entà hèr a complir e executar es ordres e mesures deth governador o deth jutge, es quaus peth sòn cargue, percebien eth "retrodecimum", era detzau des detzaus.

Mès enlà, sègle XVI, cada "terçon" se subdividic en dus que sigueren per tant, en totau, sies. Eth de Garòs en Arties e Pujòlo; eth de Bossòst en Quate Lòcs e Lairissa e eth de Vielha en Marcatosa e Castièro. Eth debat des ahèrs comuns dera Val, se hège de prumèr enes Conselhs parciaus de cada "terçon". En cas d'aué-se d'amassar eth "Conselh Generau", eth Conselhèr e "Proòm" de cada terçon auien d'anar entà Vielha.

Es Conselhèrs Generaus èren sies, un per cada "terçon" e èren votats enes eleccions dera Val per sies "proòms" que nomentauen es conselhèrs de terçon. Ath delà, tres auditors de compdes, un o mès procuradors fiscaus e un procurador de praubi. Es vòts des "còssos" e "proòms" de quate terçons, se consideraue coma acòrd hrem.

MUSÈU DERA VAL D'ARAN

ORARI DE VISITES ESTIU /94

Deth dimars 10 a 13 ores
enquiath diuendres 17 a 22 "

Dissabtes 10 a 13 ores
17 a 20 "

Dimenges 10 a 13 ores

**Deluns, dimenges tarde e dies
hestèrs demorarà barrat**